

Tibád Zoltán

Gondolatok a Bárdi-tanulmány kapcsán

Bevezetőként meg kell állapítanom, hogy a vitaindító tanulmány engem nem vitára sarkall, mivel a benne található megállapításokkal zömében egyetértek. A Bárdi írása az elmúlt évek tényeinek és tapasztalatainak alapos bemutatása. A közelmúlt e témával foglalkozó tanulmányainak, előadásainak, beszélgetéseinek olyan összefoglalója, amely egyfajta konszenzusnak is tekinthető. Ennek következtében inkább megoldáskeresésre, együttgondolkodásra buzdít. Ezért írásom kiegészíti, bizonyos kérdésekben fölerősíti a vitaindítóban található megállapításokat, gondolatokat.

Néhány szó erejéig érdemes felidézni a közelmúlt intézményesülési folyamatait, amelyek a mai állapotot alapvetően meghatározzák. Mindnyájan örömmel tapasztaltuk, hogy 1989 decemberét követően milyen rövid idő alatt – a többségi, román társadalmat lekörözve – alakította ki a romániai magyar kisebbség saját civil szervezeteit, alakította át és meg oktatási és művelődési intézményeit. A 90-es évek elején úgy tűnt, hogy ez elegendő lesz a talpra álláshoz, azonban rövid idő alatt kiderült, hogy az intézményteremtési folyamat jelentősen megelőzte a források növekedését. A 90-es évek közepére arra is fény derült, hogy nagyon sok esetben a létrehozott egyesületek, alapítványok nemcsak a klasszikus értelemben vett civil szerveződési tevékenységeket kell, hogy ellássák, hanem a román állam által nem, vagy jócskán alulfinanszírozott alapfeladatokat is. Ez a felismerés azonban túl későn következett be: ekkorra már nagyjából kialakult egy olyan civil szervezeti intézményrendszer, amely természetszerűen helyi, kis közösségek igényei és elképzelései alapján jött létre, amely azonban nem, vagy csak kismértékben alkalmas alapfeladatok ellátására. A feladatok és elvárások felismerése és a magyarországi támogatási alapok növekedése következtében párhuzamosan indult el egy alapfeladatok elvégzésére irányuló szakosodás, valamint a klasszikus értelemben vett civil szervezeti tevékenységre irányuló törekvés. Az elején ez a folyamat nehezebben volt nyomon követhető, számos átfedés adódott, de mára már viszonylag jól különválasztható képet mutat a civil szervezetek egyre növekvő és színesedő palettája (2003-ban 1400–1600-ra tehető az aktívan pályázó romániai magyar civil szervezetek száma). Ez a spontánul bonyolódó tisztulási, szakosodási folyamat azonban még nem teszi alkalmassá a romániai magyar civil szervezeti rendszert alapfeladatok ellátására. Ugyanakkor – már-már közhelynek számító megállapításként – el kell mondani, hogy az említett szervezetek gyakorlatilag csak a magyarországi és az utóbbi három évben a

Communitas támogatási lehetőségeire koncentrálnak, figyelmen kívül hagyva az egyéb romániai vagy európai uniós pályázati kiírásokat.

Az előbbieken vázolt folyamat a pályázatkíró oldaláról egészségesnek tekinthető, azonban ha a végső célt (a demográfiai mutatók és a versenyképesség javítását) tartjuk szem előtt, akkor elengedhetetlen a szemléletváltás szükségessége. A támogatási szerkezet tartalmi átalakítása értelemszerűen hosszabb folyamat, amelyet egyértelműen nehezít az, hogy nem lehet tiszta lapot elővenni, és azon kezdeni el a „társadalom mérnöki” munkát, hanem a meglévő támogatási rendszer folyamatos és hatékony működtetése közben kell az átalakítást végrehajtani. Megítélésem szerint ez a folyamat 2–4 év alatt lebonyolítható. A támogatási rendszer átalakítási lépéseinek sorrendjében vitatkoznék Bárdi Nándorral. Szerintem első lépésként a stratégiát kellene kialakítani. Stratégián annak az intézmény-hálózatnak a szerkezetét értem, amelynek segítségével szociális, oktatási, művelődési, gazdasági esélyegyenlőséget teremthetünk a Kárpát-medencei magyarság számára, sőt, az Európai Unió adta versenyhelyzetek nyerteseivé is tehetjük a közösséget. Ez a legnehezebb, leghosszabb feladat, amely a kulcsát jelenti az egész rendszernek. A cél egyértelmű: csökkenteni, megállítani a Kárpát-medencei magyarság lélekszámának csökkenését. Ehhez a határon túli magyar kisebbségek számára is biztosítani kell a szociális és szakmai esélyegyenlőséget. Úgy gondolom, hogy egy részletes helyzetkép kialakítását követően (elsősorban szociális és oktatási területen) magyarországi és erdélyi szakemberek – szélesebb konzultációt követően – kialakítanak egy stratégiát, amely leghatékonyabban szolgálja a megfogalmazott cél elérését. Második lépésként ki kell dolgozni a stratégia megvalósításának lépéseit, és meg kell határozni az ehhez szükséges források mértékét, illetve azt, hogy mennyit kell és lehet a magyar állami költségvetésből hozzárendelni, illetve mit lehet helyi forrásokból megoldani. A harmadik szintet jelentené a szerkezeti átalakítás, amely az előző szintekhez képest egyszerű, adminisztratív lépések sorozata. A különböző szintek részfeladatainak tárgyalására nem térek ki, mert megítélésem szerint ez egy szakértői csapatmunka eredménye kell, hogy legyen (egyébként erre támpontok találhatók a vitaindítóban is). Az elmúlt évtizedben a Duna TV létrehozása és működtetése, valamint a státustörvény megszavazása és alkalmazása volt olyan Kárpát-medencei integráló megvalósítás, amelyeket be kell építeni a majdani stratégiába, s amelyek megvalósításához hasonlóan kell kidolgozni a stratégia gyakorlatba ültetésének lépéseit.

Úgy gondolom, hogy az előzőekben leírtak csak akkor valósulhatnak meg, ha erre vonatkozóan megegyezés születik a magyarországi parlamenti pártok között, és a mindenkori magyar kormány vállalja a fentiek gyakorlatba ültetését. Egyértelmű, hogy a megvalósításhoz a mai támogatási összegeknél jóval nagyobb tételekre lesz szükség, ezért az egyeztetésen ki-

vül szemléletváltásra is szükség van: azt kell fölmérni, hogy a Kárpát-medencében szétszórta élő magyarság jelenlegi helyzetét hogyan lehet pozitívan kihasználni, hogy lehet befektetni (nem támogatni) a határon túli magyar intézményekbe úgy, hogy az hosszabb távon megtérüljön és a magyarság – a majdan Romániát is befogadó – az Európai Unióban regionális húzóerővé váljon.

Úgy gondolom, hogy addig nincs értelme alapvetően átalakítani a jelenlegi támogatási rendszert, amíg a fentiekben leírt területen nem történik előrelépés. Ez persze nem jelenti azt, hogy az aktuális hálózat hibátlanul működik. Azonban ezeket a hiányosságokat – amelyekre a tanulmány helyesen világít rá – viszonylag könnyen és rövid idő alatt orvosolni lehet. Elengedhetetlennek tartom a pályázati kiírás előtti tartalmi egyeztetést a támogatást nyújtó intézmények között, sőt, az együttműködés a támogatási folyamat során is folytatható. (Ilyen együttműködésre többször volt példa az Illyés és az Apáczai Közalapítvány között, de más példák is felhozhatók.) Ezen folyamatnak intézményes keretet kellene biztosítani (HTMH, MÁÉRT), amelyen az egységes ellenőrzési és elszámolási rendszer is könnyen kidolgozható, hiszen minden támogatást nyújtó intézmény rendelkezik elektronikus adatbázissal, amelyek tartalmának összefésülése nagyrészt számítástechnikai feladat. Nagyon fontosnak tartom a kialakulófélben levő normatív támogatások egyeztetését is, amely a stratégia része kell, hogy legyen. A támogatások több évre visszamenő adatsorait vizsgálva látható, hogy már működik a normatív támogatások rendszere, ez azonban inkább spontán, mint tudatosan tervezett folyamat eredménye.

A vitaindítóban felvetett számos kérdés, akárcsak az előzőekben vázolt néhány folyamat továbbgondolása is jelzi, hogy megkerülhetetlen a támogatási rendszer átalakítása, azonban ezt egy alapos szakmai munkának és konszenzus kialakításának kell megelőznie. E folyamattal párhuzamosan az elmúlt évek tapasztalatai, valamint a körvonalazódó stratégia alapján meg kell kezdeni a jelenlegi szerkezet hatékonyabbá tételét, figyelembe véve az Európai Unió lehetőségeit és követelményeket.